

RAPORT Z ODDOLNYCH KONSULTACJI SPOŁECZNYCH NA TEMAT PRZYSZŁOŚCI KAMIENIOŁOMU LIBANA

Konsultacje społeczne realizowane z inicjatywy oddolnej w dniu **18 maja 2024 roku** przez grupę studentów i studentek **Akademii Górniczo Hutniczej** w ramach zajęć przedmiotowych oraz międzynarodowego projektu RESTART.

Wsparcie organizacyjne: Dyrekcja i Pracownicy **Zarządu Zieleni Miejskiej w Krakowie**.

Opracowanie raportu:

Aleksandra Latocha oraz studentki i studenci II stopnia kierunku Rewitalizacja Terenów Zdegradowanych, Wydział Inżynierii Łądowej i Gospodarki Zasobami AGH: Paulina Bańbuła, Dominika Karnas, Magdalena Krieger, Maria Maroszek, Jakub Šinkovič i Jakub Rutkowski.

Wsparcie merytoryczne: **dr hab. Inż. Anna Ostreǵa**, profesor AGH

Oddajemy w Państwa ręce raport z konsultacji społecznych dotyczących przyszłości Kamieniołomu Libana, unikatowego skarbu Podgórze i całego Krakowa. Konsultacje społeczne, których dotyczy dokument **zorganizowane zostały z inicjatywy oddolnej** przez grupę studentek i studentów Wydziału Inżynierii Lądowej i Gospodarki Zasobami **Akademii Górniczo-Hutniczej**. Działania konsultacyjne prowadzone były w ramach przedmiotu Partycypacja społeczna realizowanego na kierunku Rewitalizacja Terenów Zdegradowanych prowadzonych przez Aleksandrę Latochę oraz w ramach międzynarodowego **projektu RESTART** przy wsparciu i zaangażowaniu **Zarządu Zieleni Miejskiej** w Krakowie.

Głównym celem przeprowadzonych konsultacji było **obudzenie dyskusji publicznej na temat przyszłości Kamieniołomu Libana oraz zebranie opinii lokalnej społeczności na temat możliwości zagospodarowania tego terenu**. Cel ten realizowany był podczas jednego, kilkuetapowego wydarzenia konsultacyjnego, które odbyło się **18 maja 2024** roku na terenie Kamieniołomu, w siedzibie Zarządu Zieleni Miejskiej.

W pierwszej części niniejszego raportu pozwoliliśmy sobie na krótką opowieść o historii Kamieniołomu oraz prezentację naszych motywacji do zajęcia się tym tematem. W kolejnych częściach szczegółowo opisujemy **przebieg konsultacji, zebrane opinie i uwagi oraz wnioski** jakie płyną z przeprowadzonego działania.

Mamy nadzieję, że podjęty przez nas dialog finalnie przyczyni się do wypracowania najlepszej możliwej koncepcji zagospodarowania Kamieniołomu. Koncepcji takiej, która szanować będzie potrzeby i oczekiwania mieszkańców i jednocześnie pozwoli chronić najcenniejsze i najbardziej wrażliwe walory tego miejsca.

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE: Dlaczego chcemy rozmawiać o przyszłości Kamieniołomu Libana?	4
CEL I PRZEBIEG KONSULTACJI	5
ZAKRES I CELE KONSULTACJI	5
OSOBY ODPOWIEDZIALNE	6
UCZESTNICY	6
PRZEBIEG WYDARZENIA	6
UWAGI I OPINIE ZEBRANE PODCZAS WYDARZENIA KONSULTACYJNEGO	7
WNIOSKI I PODSUMOWANIE	11

WPROWADZENIE:

Dlaczego chcemy rozmawiać o przyszłości Kamieniołomu Libana?

Kamieniołom Libana, zlokalizowany w Podgórzu pomiędzy aleją Powstańców Śląskich, ulicą Swoszowicką, Kopcem Krakusa i Cmentarzem Podgórskim to jedno z najbardziej tajemniczych i niezwykłych miejsc na mapie Krakowa. Eksploatacja wapienia w tym miejscu zapoczątkowana została już w XIV wieku. Jednak dopiero w 1872 r. dwójka żydowskich przemysłowców, Józef Liban i Max Ehrenpreise założyła tu firmę „Kamieniołomy i Pierwsza Krajowa Fabryka Wapna”. Pod koniec XIX wieku przedsiębiorstwo Libana i Ehrenpreisa było uznawane za najważniejsze w branży materiałów budowlanych w Krakowie. Produkowano: wapno przemysłowe, budowlane, rolnicze i mąkę bitumiczną oraz kamień drogowy.

Podczas

II wojny światowej fabryka została przejęta przez niemieckich okupantów, a do pracy w niej zmuszani byli więźniowie i więźniarki utworzonego w Kamieniołomie Obozu Karnego Służby Budowlanej. Po drugiej wojnie światowej Kamieniołom wrócił w polskie ręce i działał jeszcze do 1986 roku, kiedy to ostatecznie zakończono eksploatację złoża.

W latach 90' XX w. Kamieniołom na krótko ponownie ożył, gdy Steven Spielberg i Allan Starski uczynili go głównym miejscem realizacji zdjęć do „Listy Schindlera”, ale od czasu gdy ekipa filmowa opuściła to miejsce brakuje dobrego pomysłu na jego zagospodarowanie. Podczas gdy przedstawiciele władz i lokalnej społeczności toczyli wieloletnie dyskusje na temat kolejnych koncepcji rewitalizacji, do opuszczonego przez człowieka wyrobiska powróciła natura. Dzisiaj jest to niezwykła ostoja „dzikości” i czwartej przyrody¹ znajdująca się niemal w samym centrum wielkiego miasta. Dziewiętnastohektarowy teren porasta zróżnicowana, bujna zieleń, a spora jego część przynajmniej okresowo zalana jest wodą. Ten samorzutnie wykształcony ekosystem jest wspaniałym domem dla wielu gatunków zwierząt również rzadkich i chronionych. Na ochronę i szczególną uwagę zasługują również murawy kserotermiczne porastające zbocza wyrobiska. Wartość przyrodnicza Kamieniołomu Libana szybko została dostrzeżona przez przyrodników, których zabiegi i współpraca z władzami miasta doprowadziły do ustanowienia w 2022 roku użytku ekologicznego² na tym terenie.

Dzisiaj Kamieniołom Libana postronnym obserwatorom wydawać się może zaniedbanym i opuszczonym miejscem. Jednocześnie dla okolicznych mieszkańców jest to jedna z ulubionych przestrzeni spacerowych zapewniająca ciszę, spokój i kontakt z nieurządzoną, dziką niemal przyrodą. Ściany Kamieniołomu stały się z kolei niezwykle atrakcyjnym miejscem dla miłośników i miłośniczek wspinaczki. Wyrobisko odwiedzają również turyści, przyrodnicy, historycy i inne osoby doskonale zdające sobie sprawę z niezwykłości i bogactwa tego miejsca. Stare, majestatyczne piece wapiennicze wylaniające się z morza zieleni i łatwo obserwowalne z korony Kamieniołomu stały się jednym z symboli Podgórza. Schodząc w dół wyrobiska dostrzeżemy kolejne pozostałości po eksploatacji kamienia wapiennego: niszczone przenośniki, zasobniki oraz silosy oraz ruiny budynków tworzących

¹ **Czwarta przyroda** to termin wprowadzony do nauki przez niemieckiego badacza, prof. Ingo Kowarika. Oznacza roślinność rozwijającą się samoistnie, w sposób niekontrolowany na opuszczonych, w tym poprzemysłowych lub zdegradowanych terenach.

² **Użytek ekologiczny** jest formą ochrony przyrody ustanawianą na terenach mających znaczenie dla zachowania bioróżnorodności takich jak naturalne zbiorniki wodne, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, skarpy, kamieńce oraz siedliska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów.

niegdyś infrastrukturę fabryki. W gęszczy zieleni zobaczyć można również pozostałości po scenografii filmowej, mylone zresztą przez niektórych z oryginalnymi pozostałościami KL Płaszow.

Niestety o pomyłki i znaki zapytania w tym miejscu nietrudno, podobnie jak o wypadki. Odwiedzający nie znajdą tu niemal żadnych informacji na temat dziedzictwa kulturowego i specyfiki tego miejsca. Osobom postronnym może być też trudno odnaleźć bezpieczne ścieżki spacerowe czy ostrzeżenia dotyczące zagrożeń. Nie istnieje tu żadna infrastruktura, która mogła by ułatwić bezpieczne i świadome zwiedzanie czy prowadzenie eventów edukacyjnych. Warto też zaznaczyć, że pozbawione opieki pozostałości stalowej infrastruktury i budynków z roku na rok coraz bardziej niszczą co grozi nie tylko ich zawaleniem i ostatecznym unicestwieniem, ale również wypadkami z udziałem nieroztropnych zwiedzających. Kamieniołom ze swoim niejasnym statusem dostępności często jest też miejscem prywatnych imprez, które niemal na pewno nie służą przyrodzie i zdecydowanie przyczyniają się do zaśmiecania terenu.

Jaka więc powinna być przyszłość Kamieniołomu Libana? Czy powinien on zostać wreszcie w jakiś sposób zagospodarowany i udostępniony publicznie? Czy może warto powstrzymać się przed jakąkolwiek ingerencją i pozostawić go naturze? Czy istnieje złoty środek, który pozwoliłby na jednoczesne uhonorowanie dziedzictwa historycznego i przemysłowego, ochronę przyrody oraz bezpieczne udostępnienie tego unikatowego miejsca?

Te pytania zadali sobie studenci kierunku Rewitalizacja Terenów Zdegradowanych realizowanego na Wydziale Inżynierii Lądowej i Gospodarki Zasobami Akademii Górniczo-Hutniczej. Chcąc obudzić dyskusję na temat przyszłości Kamieniołomu Libana zorganizowali oni oddolny event konsultacyjny dla mieszkańców oraz przedstawiceli władz i instytucji publicznych. Wydarzenie miało miejsce 18 maja 2024 roku i zrealizowane zostało w ramach przedmiotu *Partycypacja społeczna* oraz projektu *RESTART*³, a niniejszy dokument stanowi podsumowanie podjętych działań i wniosków z przeprowadzonej dyskusji.

CEL I PRZEBIEG KONSULTACJI

ZAKRES I CELE KONSULTACJI

Celem konsultacji było **obudzenie dyskusji publicznej na temat przyszłości Kamieniołomu Libana oraz zebranie opinii lokalnej społeczności na temat możliwości zagospodarowania tego terenu**, w tym potrzeb związanych z rewitalizacją oraz pomysłów na konkretne rozwiązania. Podczas wydarzenia przedstawione zostały również dotychczasowe działania podejmowane w Kamieniołomie Libana w

³ Projekt współpracy trzech europejskich obszarów pogórnictwa w Polsce, Hiszpanii i Grecji, którego głównym celem jest wsparcie rozwoju i wdrażanie działań i narzędzi z zakresu zrównoważonej turystyki kulturowej, które mogą przyczynić się do zwiększenia potencjału obszarów pokopalnianych na ich drodze rewitalizacji. Polskim partnerem projektu jest WILGZ Akademii Górniczo-Hutniczej.

ramach projektu RESTART, a całe przedsięwzięcie, będące częścią przedmiotu *Partycypacja Społeczna*, było pierwszym doświadczeniem studentów w zakresie samodzielnej realizacji konsultacji społecznych.

OSOBY ODPOWIEDZIALNE

Wydarzenie zorganizowane zostało przez grupę studentek i studentów II stopnia kierunku Rewitalizacja Terenów Zdegradowanych z WILGZ AGH: Paulinę Bańbułę, Dominikę Karnas, Magdalenę Krieger, Marię Maroszek, Jakuba Šinkoviča i Jakuba Rutkowskiego. Grupa pracowała pod okiem Aleksandry Latochy prowadzącej przedmiot *Partycypacja Społeczna* oraz Profesor Anny Ostregi, opiekunki kierunku oraz kierownika projektu RESTART. Organizacja wydarzenia była możliwa dzięki uprzejmości i zaangażowaniu Dyrekcji oraz Pracowników Zarządu Zieleni Miejskiej w Krakowie.

UCZESTNICY

Do udziału w konsultacjach społecznych zaproszono mieszkańców i mieszkanki Krakowa, ze szczególnym uwzględnieniem osób zamieszkujących okolice Kamieniołomu; przedstawicieli i przedstawicielki Rady Dzielnicy XIII Podgórze oraz osoby reprezentujące instytucje publiczne, organizacje pozarządowe i grupy aktywistyczne działające na rzecz historii i przyrody Podgórza i okolic. Na wydarzeniu nie zabrakło przyrodników, przedstawicielek Akcji Ratunkowej dla Krakowa i Wspólnego Podgórza, wspinaczek i wspinaczy oraz Dyrektora Zarządu Zieleni Miejskiej. W spotkaniu udział wzięło łącznie ok. 30 osób.

PRZEBIEG WYDARZENIA

Wydarzenie konsultacyjne przeprowadzono 18 maja 2024 roku. Na dzień spotkania wybrano sobotę tak, by udział w nim mogli wziąć przedstawiciele i przedstawicielki Rady Dzielnicy oraz organizacji pozarządowych wykonujący swoją pracę zazwyczaj społecznie i w czasie wolnym oraz jak najszerza grupa mieszkanki i mieszkańców. Wydarzenie składało się z trzech części:

- **Poznajmy się** – wprowadzenie, obejmujące przywitanie się z uczestnikami, przedstawienie celów i agendy spotkania oraz osób zaangażowanych w jego organizację.
- **Przemysł/Przyroda/Pasja** – spacer badawczo-krajoznawczy po Kamieniołomie Libana opisujący historię miejsca wraz z jego walorami przyrodniczymi i kulturowymi, poprzedzony małą wystawą zdjęć przedstawiającą dotychczasowe działania studentów podejmowane w Kamieniołomie. Podczas spaceru zaprezentowano pierwsze założenia ścieżki edukacyjnej jaka mogłaby powstać w przyszłości w Kamieniołomie. Założenia te opracowane zostały przez studentów AGH w ramach projektu RESTART i obejmowały proponowany przebieg trasy oraz prototypy punktów informacyjnych.
- **Zmieńmy to razem!** – warsztaty konsultacyjne przeprowadzone metodą „World Cafe”, podczas którego zebrane zostały opinie, potrzeby i pomysły uczestniczek i uczestników spotkania dotyczące ewentualnego zagospodarowania Kamieniołomu.

Dzięki uprzejmości Dyrekcji i pracowników, warsztaty konsultacyjne odbyły się w sali konferencyjnej Zarządu Zieleni Miejskiej. W spacerze krajoznawczym udział wzięło 29 osób a w warsztatach konsultacyjnych 17. Uwagi i opinie mieszkańców zbierane były zarówno podczas warsztatów jak i podczas spontanicznych dyskusji prowadzonych w ramach spaceru.

UWAGI I OPINIE ZEBRANE PODCZAS WYDARZENIA KONSULTACYJNEGO

Warsztat konsultacyjny prowadzony był metodą „World Cafe”, która umożliwia analizę danego tematu z kilku punktów widzenia, zebranie opinii od wszystkich osób uczestniczących w spotkaniu oraz szczegółowe zanotowanie wszystkich uwagi. Uczestnikom i uczestniczkom warsztatów zadano cztery pytania

1. *Czego byście chcieli w Kamieniołomie? Dla Kamieniołomu?*
2. *Czego byście nie chcieli w Kamieniołomie? Dla Kamieniołomu?*
3. *O jakie miejsca/ elementy warto się szczególnie zatroszczyć np. w ramach ścieżki przyrodniczo-historycznej?*
4. *Czego według Was najbardziej brakuje w Kamieniołomie?*

Praca nad poszczególnymi pytaniami prowadzona była w podgrupach, a dyskusje moderowane były przez „skrybów”, odpowiedzialnych również za szczegółowe notowanie odpowiedzi (role te pełnili studenci i studentki AGH). Każda z osób uczestniczących w spotkaniu miała możliwość pochylenia się nad każdym z czterech tematów (grupy zmieniały pytania po upływie pewnego czasu).

Podczas analizy zebranych opinii zestawiono odpowiedzi z pytania *Czego byście chcieli w Kamieniołomie? Dla Kamieniołomu?* oraz z pytania *Czego według was najbardziej brakuje w Kamieniołomie?*. Powodem takiego połączenia była spójność i powtarzalność odpowiedzi w tych dwóch obszarach. Odpowiedzi na pozostałe dwa pytania analizowano oddzielnie. Wszystkie odpowiedzi analizowano w podziale na cztery najistotniejsze aspekty tj.: **założenia ogólne** (potrzeby i pomysły związane z ogólną funkcją i charakterem miejsca); **przyroda i zieleń**; **dziedzictwo przemysłowe i inne obiekty**; **ścieżka edukacyjna** (pomysły i potrzeby związane z ewentualnym zorganizowaniem ścieżki przyrodniczo-historycznej na terenie Kamieniołomu). Z głosów zawartych pod każdym pytaniem wybrano te najczęściej powtarzające się i najszerzej dyskutowane ponieważ to właśnie one wydają się być kluczowe dla dalszych dyskusji i ewentualnych działań w Kamieniołomie Libana. Zebrane i uporządkowane w opisany powyżej sposób odpowiedzi przedstawiono w poniższych tabelach.

Czego byście chcieli w Kamieniołomie/ dla Kamieniołomu? Czego według was najbardziej brakuje w Kamieniołomie?

ZAŁOŻENIA OGÓLNE	PRZYRODA I ZIELEŃ	DZIEDZICTWO POPRZEMYSŁOWE I INNE OBIEKTY	ŚCIEŻKA EDUKACYJNA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zwiększania świadomości nt. wartości i specyfiki tego miejsca np. poprzez edukację, akcje informacyjne, tablice itp.; ▪ zachowania Kamieniołomu Libana jako enklawy przyrody i miejsca cichego wypoczynku np. przez powstrzymanie się od działań nakręcających ruch turystyczny lub wprowadzenie limitu odwiedzających Kamieniołom w jednym czasie; ▪ zdefiniowanie stref ogólnodostępnych i stref ochrony przyrody z ograniczonym dostępem lub zakazem wstępu (ograniczenia dotyczyłyby głównie południowej części Kamieniołomu); ▪ jasnego określenia i komunikowania zasad korzystania/ odwiedzania Kamieniołomu (regulamin, tablice informacyjne, piktogramy itp.); ▪ ułatwienia dostępu do Kamieniołomu poprzez wyznaczenie rekomendowanych ścieżek oraz wejść/ wyjść; ▪ zwiększenie bezpieczeństwa m.in. poprzez zabezpieczenie skarp (w tym barierkami), zabezpieczenie niszczących obiektów przemysłowych i jak wyżej - wyznaczenie rekomendowanych ścieżek; ▪ wprowadzenie monitoringu - zarówno bezpieczeństwo i monitorowanie ruchu jak i foto pułapki, które mogłyby pomóc w badaniu flory i fauny Kamieniołomu; ▪ lepsze zadbanie o czystość i porządek (np. akcje sprzątnięcia, kosze na śmieci) ▪ utworzenie/ zachowanie strefy do wspinaczki; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ochrony spągu kamieniołomu i jego ścian (przyrody nieożywionej); ▪ ochrony zieleni oraz pozostawienie jej w stanie naturalnym (minimalna ingerencja); ▪ wyznaczenie terenów z ograniczonym dostępem dla ochrony enklawy przyrodniczej (dostęp tylko dla przyrodników i specjalistów); ▪ utrzymanie i respektowanie założeń użytku ekologicznego; ▪ wycinka drzew w miejscach gdzie stanowią niebezpieczeństwo (ściany eksploatacyjne) lub zagrażają murawom kserotermicznym (postulat bardzo szeroko omawiany i na pewno do dalszej dyskusji); ▪ analiza stanu ścian kamieniołomu pod kątem bezpieczeństwa oraz zabezpieczenie ich w miejscach zdefiniowanych jako zagrażające bezpieczeństwu; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ analizy stanu technicznego obiektów w szczególności pod kątem bezpieczeństwa; ▪ zabezpieczenia obiektów i infrastruktury przed dalszym niszczeniem, w szczególności tych, które zagrażają bezpieczeństwu; ▪ adaptacja zachowanych obiektów (w szczególności budynków) do nowych funkcji i ich udostępnienie; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wyznaczenia/ uczytelnienia ścieżek spacerowych, tak by były one możliwie wygodne oraz jasno wskazywały, gdzie dostęp jest bezpieczny i możliwy, a gdzie zabroniony (ścieżki takie powinny powstać na bazie istniejących przedeptów); ▪ ścieżek możliwie naturalnych/ surowych; ▪ wyznaczenia punktów obserwacyjnych (do obserwacji przyrody oraz dziedzictwa historyczno-przemysłowego); ▪ wprowadzenie elementów informacyjno-edukacyjnych np. tablice, piktogramy; ▪ wprowadzenia niezbędnej małej architektury - subtelnej, nieinwazyjnej i współgrającej z otoczeniem;

Czego byście nie chcieli w Kamieniołomie? Dla Kamieniołomu?

ZAŁOŻENIA OGÓLNE	PRZYRODA I ZIELEŃ	DZIEDZICTWO POPRZEMYSŁOWE I INNE OBIEKTY	ŚCIEŻKA EDUKACYJNA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ imprez i turystyki o charakterze masowym (w szczególności komercyjnych); ▪ działalności handlowej i gastronomicznej; ▪ szeroko pojętych funkcji rozrywkowych i rekreacyjnych (siłownie) ▪ zabudowy (tak stałej jak tymczasowej); ▪ wyróżniającej się, nachalnej małej architektury; ▪ sztucznego oświetlenia; ▪ prywatnych imprez w szczególności ognisk; ▪ zaśmiecania; ▪ wstępu w godzinach nocnych; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ degradacji przyrody ożywionej (w tym muraw kserotermicznych i terenów podmokłych); ▪ degradacji przyrody nieożywionej (ścian) poprzez ich zarastanie; ▪ zbyt dużej ingerencji w przyrodę m.in. poprzez wycinkę czy zbyt obfite cięcia zieleni (zdaniem znaczącej części uczestników wycinka powinna się ograniczać do odsłonięcia ścian z murawami kserotermicznymi); ▪ zabezpieczania ścian metodą siatkowania; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pozostawienia obiektów w stanie ruiny i pozwolenia na ich dalszą degradację; ▪ braku zagospodarowania istniejących obiektów (w szczególności budynków); ▪ budowy nowych obiektów i infrastruktury (należy rewitalizować to co jest, a nie budować nowe); 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zbyt dużej ilości ścieżek spacerowych w szczególności na spągu; ▪ ścieżek trwale utwardzonych o powierzchni nieprzepuszczalnej dla wody (np. ścieżek asfaltowych); ▪ pomostów, w szczególności na spągu; ▪ „budowania” nowych ścieżek, wystarczy zostawić i wykorzystać te naturalne (bez wysypywania kamienia czy kładzenia asfaltu); ▪ inwazyjnej i nachalnej małej architektury np. nowoczesny ławek (zamiast tego rozwiązania ekologiczne jak przewrócony pień), dużych i gęsto ustawionych tablic informacyjnych; ▪ infrastruktury rekreacyjnej typu siłownie, place zabaw itp. ▪ sztucznego oświetlenia (heliostat do dyskusji); ▪ dużej obfitości wycieczek (co 30 minut);

O jakie miejsca, elementy warto się szczególnie zatroszczyć na przykład w ramach ścieżki przyrodniczo-historycznej?

ZAŁOŻENIA OGÓLNE	PRZYRODA I ZIELEŃ	DZIEDZICTWO POPRZEMYSŁOWE I INNE OBIEKTY	ŚCIEŻKA EDUKACYJNA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ogólnie zwiększenie świadomości nt. wartości i specyfiki tego miejsca, podkreślenie jak cenny jest ten obszar; ▪ wprowadzenie systemu informacji o gatunkach fauny i flory oraz o dziedzictwie historyczno-przemysłowym; ▪ ogólnie zadbanie o równowagę między przyrodą, a przemysłem; ▪ wyodrębnienie konkretnych granic (stref) między obszarami typowo przyrodniczymi (nieдоступnymi), a dostępnymi dla odwiedzających ścieżkami spacerowymi i edukacyjnymi; ▪ ogólnie zadbanie o kwestie bezpieczeństwa szczególnie przy ścianie wspinaczkowej i na skarpach; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ogólnie ochrona przyrody i jak najmniej ingerencji w zieleń; ▪ zbiorniki wodne – wprowadzenie tras edukacyjnych, minimalna ingerencja, ograniczenie dostępności; ▪ zabezpieczenie skarp, w szczególności punktów widokowych; ▪ wyznaczenie strefy bezpieczeństwa przy ścianie wspinaczkowej oraz wprowadzenie informacji o zasadach wspinania; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ogólnie rewitalizacja/zadbanie o obiekty historyczne, nadanie im nowych funkcji; ▪ kuźnia i sztygarówka – adaptacja do nowych funkcji np. edukacyjnych lub wystawowych ▪ kuźnia jako skansen - wystawa historyczna, (np. ekspozycja przygotowana we współpracy z AGH, skansen ciągu technologicznego z przełomu XIX i XX wieku) ▪ budynek remizy – zabezpieczenie przed dalszą degradacją i adaptacja do nowych funkcji; ▪ mogiła – pielęgnacja i ochrona ▪ pozostałości scenografii i repliki macew – ich pozostawienie do dyskusji i przemyślenia, w razie pozostawienia wyodrębnienie, zaakcentowanie ich późniejszego pojawienia się i odróżnienie Kamieniołomu od pobliskiego Obozu Płaszów; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ organizacja tras edukacyjnych dla dzieci i młodzieży uwzględniających m.in. zbiorniki wodne; ▪ wyznaczenie ścieżek określających granice dostępu (przy jak najmniejszej ingerencji w przyrodę); ▪ odpowiednia edukacja na temat historii i specyfiki Kamieniołomu Libana.

WNIOSKI I PODSUMOWANIE

Chociaż relacjonowane tu konsultacje, zainicjowane i przeprowadzone przez studentki i studentów AGH były tylko pierwszym krokiem do obudzenia dyskusji o przyszłości Kamieniołomu Libana, to na podstawie zebranych uwag wyciągnąć można pewne wnioski dotyczące najważniejszych potrzeb, oczekiwań i zastrzeżeń względem ewentualnej rewitalizacji Kamieniołomu Libana, a także jego obecnego funkcjonowania.

1. PO PIERWSZE PRZYRODA

Przede wszystkim zaznaczyć należy, że większość osób uczestniczących w spotkaniu uważa **walory przyrodnicze Kamieniołomu Libana za najważniejsze**, a co za tym idzie **szeroko rozumiana ochrona tych walorów jest dla nich priorytetem**. Osoby te oczekują, że Kamieniołom nadal będzie stanowił enklawę dzikiej przyrody, a jego udostępnienie będzie przeprowadzone z pełnym szacunkiem dla fauny i flory tego miejsca i przy minimalnej ingerencji w naturalny ekosystem. Zwracano również uwagę na potrzebę **zwiększenia świadomości mieszkańców o cennej przyrodzie tego miejsca** oraz o roli i znaczeniu czwartej przyrody na obszarach przemysłowych. Uczestniczki i uczestnicy spotkania mówili również o potrzebie **ochrony przyrody nieożywionej**, głównie ścian kamieniołomu będących świadectwem historii oraz siedliskiem cennych muraw kserotermicznych. Wszelkie przyszłe działania związane z ewentualnym zagospodarowaniem kamieniołomu powinny być prowadzone z troską o równowagę pomiędzy przyrodą ożywioną i nieożywioną.

2. DZIEDZICTWO PRZEMYSŁOWE I HISTORYCZNE

To, że walory przyrodnicze Kamieniołomu dla wielu osób są najważniejsze (co w czasach postpandemicznych oraz w dobie przyspieszającej katastrofy klimatycznej nie powinno dziwić) nie oznacza, że dziedzictwo historyczne i przemysłowe jest dla nich nieistotne. Większość uczestniczek i uczestników spotkania zgodziła się, że **pozostałości infrastruktury technicznej należy zabezpieczyć przed dalszą degradacją** (tym bardziej, że stan wielu z nich zagraża bezpieczeństwu odwiedzających). Wiele osób proponowało również, aby **część budynków odrestaurować i zaadoptować do nowych funkcji**, np. edukacyjnych lub wystawowych. Takie rozwiązanie znalazło by zdecydowanie więcej poparcia niż budowanie w kamieniołomie nowej infrastruktury. Podczas spotkania podkreślano również, że dziedzictwo historyczne, przemysłowe, martyrologiczne a nawet filmowe powinno, podobnie jak aspekty przyrodnicze, stać się przedmiotem **akcji informacyjnych i edukacyjnych** tak, aby wśród krakowian oraz osób przyjezdnych **rosła świadomość specyfiki i niezwykłej wartości Kamieniołomu Libana**.

3. ŚCIEŻKA EDUKACYJNA

Ważnym tematem dyskutowanym podczas konsultacji była również **ścieżka edukacyjna**, której pierwsze elementy (przebieg oraz prototypy punktów informacyjnych, przygotowane w ramach oddolnej inicjatywy przez studentów i studentki AGH) zaprezentowane zostały podczas spaceru badawczego. Wiele osób uczestniczących w spotkaniu widzi w takiej ścieżce **szansę na bezpieczne i mało inwazyjne zwiększenie dostępności** Kamieniołomu Libana. Co więcej, ścieżka ta w istocie swojej realizowałaby **opisane wyżej postulaty edukacyjne i informacyjne**. Jednocześnie podkreślić należy, że zdaniem wielu osób wyznaczenie ścieżki powinno być połączone z **określeniem stref niedostępnych**, zarezerwowanych tylko dla przyrody, a wszelkie **działania i infrastruktura związania z ustanowieniem ścieżki powinna być możliwie naturalna i nieinwazyjna**. Wspomniane ścieżki powinny być wyznaczone w ramach istniejących przedęptów, a ich powierzchnia powinna zostać naturalna (nieutwardzona). Wszelkie elementy informacyjne powinny z kolei współgrać

z otoczeniem a ich rozmiary i zagęszczenie nie powinny przytłaczać czy zakłócać walorów krajobrazowych. Osoby uczestniczące w spotkaniu podkreślały również, że w kamieniołomie nie powinno się instalować sztucznego oświetlenia, a proponowane przez studentów zainstalowanie heliostatu (lustro odbijające naturalne światło i kierujące go na wybrane obiekty) warto dogłębnie przedyskutować.

4. UDOSTĘPNIENIE – TAK; MASOWOŚĆ, ROZRYWKA I KOMERCJALIZACJA – NIE

Niemal wszystkie zgromadzone osoby podkreślały, że **Kamieniołom powinien pozostać enklawą przyrody, ciszy i spokoju**. Nie ma w nim miejsca na duże imprezy, masowy ruch turystyczny czy działalność handlowo-gastronomiczną. Część osób podkreślała także, że w tak szczególnym miejscu nie powinno się rozstawiać infrastruktury rekreacyjnej takiej jak siłownie czy place zabaw.

5. BEZPIECZEŃSTWO

Rozmowa o przyszłości Kamieniołomu Liban nie mogła też ominąć kwestii bezpieczeństwa osób go odwiedzających. Uczestnicy i uczestniczki spotkania podkreślali potrzebę **zbadania i zabezpieczenia pod tym kątem zarówno pozostałości infrastruktury technicznej, jak i ścian eksploatacyjnych**. Wspominano również o tym, że działania zabezpieczające powinny być prowadzone z wyczuciem i w taki sposób by ewentualne barierki czy inna infrastruktura zabezpieczająca wkomponowywały się w teren i nie naruszały jego cennych walorów. Część osób podkreśliła również, że nie chciałoby w Kamieniołomie siatek podobnych do tych, które zainstalowane zostały na Zakrzówku.

6. CZYSTOŚĆ I PORZĄDEK

Obecnie duży problem stanowią zalegające na terenie Kamieniołomu śmieci, porzucane przez osoby odwiedzające oraz przez grupy organizujące tam prywatne imprezy. Odpady, poza tym, że są zdecydowanie nieprzyjemne i nieestetyczne, mają również negatywny wpływ na funkcjonowanie fauny i flory. Choć absolutnie **wszyscy zgromadzeni na spotkaniu zgodzili się, że jest to kwestia do zaopiekowania, to zabrakło jednoznacznych i konkretnych pomysłów na jej rozwiązanie**. Część uczestników nadziei upatruje w rozstawieniu koszy na śmieci. Inni stawiali na edukację i motywowanie odwiedzających do zabierania śmieci ze sobą. Większość zgodziła się, że nie obędzie się bez **okresowych akcji sprzątnięcia** spągu kamieniołomu i jego otoczenia.

7. WSPINACZKA

W dyskusji o Kamieniołomie nie można pominąć również potrzeb i postulatów grup wspinaczkowych. Większość badanych zgodziła się, że **warto utrzymać funkcjonujący obecnie teren wspinaczkowy** oraz współpracę z osobami z niego korzystającymi. Warto również pomyśleć nad zwiększeniem bezpieczeństwa w strefie wspinania oraz określić jasne zasady korzystania z tej ściany.

8. WIĘKSZA ŚWIADOMOŚĆ, CZYTELNE ZASADY

Na koniec warto podkreślić, że wiele osób apelowało o jasne i czytelne zasady przebywania w Kamieniołomie. Prosty i łatwo dostępny regulamin mógłby **zwiększać świadomość osób odwiedzających w zakresie wyjątkowości Kamieniołomu, a także motywować je do poszanowania jego licznych i zróżnicowanych walorów**. Elementem wspierającym zarówno przestrzeganie zasad jak i zachowanie czystości czy bezpieczeństwa mógłby być **monitoring terenu**.

Jak wspomniano wcześniej, przeprowadzone konsultacje były tylko pierwszym krokiem do obudzenia dyskusji publicznej o przyszłości Kamieniołomu Libana. Gorąco wierzymy, że zebrane uwagi i wyprowadzone wnioski zmotywują osoby decyzyjne do kontynuowania tej dyskusji w formie pełnoprawnych, zarządzonych przez odpowiednie organy konsultacji społecznych. W tym miejscu

podkreślić należy, że na raportowanym spotkaniu dało się wyczuć, że temat ewentualnego udostępnienia Kamieniołomu Libana budzi spore emocje, a w wielu kwestiach wciąż brakuje powszechnej zgody. Dalszej dyskusji wymaga chociażby zakres ewentualnych wycinek czy ochronny czynnej; granice stref udostępnionych i niedostępnych; dalszy los pozostałości scenografii filmowej oraz sposób promocji i intensywność akcji edukacyjnych prowadzonych w Kamieniołomie.

Mamy nadzieję, że podjęty przez nas dialog finalnie przyczyni się do wypracowania najlepszej możliwej koncepcji zagospodarowania Kamieniołomu. Koncepcji takiej, która szanować będzie potrzeby i oczekiwania mieszkańców i jednocześnie pozwoli chronić najcenniejsze i najbardziej wrażliwe walory tego miejsca. Kamieniołom Libana w swoim obecnym kształcie jest unikalnym skarbem, który trafił się miastu Kraków. Wierzymy, że jako wspólnota będziemy potrafili się nim dobrze zaopiekować i korzystać z niego w nieingerujący i nieszkodliwy sposób.